

ostřeji odlišili a oddělili od zvířat: tvarování hlavičky novorozence, zdobení, vytrhávání chlupů, tetování. Že kultura začíná právě tímhle, to si člověk jinde neuvědomí. Také role muže a ženy je určena velmi prostě: muž chodí s lukem, žena s košíkem; obojí si musí vlastnoručně vyrobit. A že se v kmeni vyskytne homosexuál, kterému se lov nedaří, a tak nemá ani ženu a chodí s košíkem, na tom Achéům nepřipadá nic mimořádného. Lovecká obživa je i v pralese velmi namáhavá a překerní, takže se kmen rozchází po malých skupinách, které během sezóny nachodí stovky kilometrů a přespávají v přístřešcích z listí.

Achéové mají velice rádi děti; do tří let je matka nosí na zádech a ani potom jim nic neodepře – ale mají jich málo. Tak do počátečního nadšení mladého etnografa začínají pronikat otazníky. Ano, běloši jim je unášeli, ale proč je tak málo děvčátek a žen? Teprve zde se dozvídáme, že s lidskými životy je to u Achéů jinak. Rambiangu zabil blesk maličkého synovce. Nemůže se s tím smířit a „zlo se dalo do pohybu“ (str. 156). Sedí celou noc u ohně a zpívá monotónní zpěv o tom, komu zabije chlapce. Ráno se to stane a „nikdo za nic nemůže“. Totéž udělá o pár dní později Japugi. Jednou mu dívka ráno ještě uteče, ale podruhé ji uhodí lukem do hlavy a zabije. Všichni, i rodiče to věděli, a přece se to stalo. Myslíte, že bude následovat pomsta? Kdepak. Matka zabité musí vraha umýt, aby se zbavil poskvrnění krví, a život jde dál. Chimbegi pomstí zabitého příbuzného tak, že pobije všechny jeho dcery.

Tohle všechno Clastres znal už ze zpráv misionářů ze 17. století, které se mu krok za krokem potvrzovaly, až na jedinou věc: kanibalismus. Ten Achéové rozhořčeně odmítali, až mu to jedna stará žena

sama vyklopí, a jeho informátor Tokangi se přizná. A proč to dělají? Protože lidské maso je dobré. Na duchy a na mrtvé si člověk musí dávat neustále pozor. Jsou Istiví a zákeřní a někteří se tam, na onom světě, cítí osamělí, a tak se snaží odvést si živé k sobě. Proto se jim člověk musí vyhýbat a nenechávat za sebou stopy, podle kterých by ho mohli najít. Mezi ty nejhorší duchy patří Nebeský had, který působí zatmění a občas se nechává spatřit v podobě duhy. Pak musí muži nasadit všechny své síly, aby hada zahnali.

Kultura žije z toho, že je oddělená. Dokud je oddělená, nemá alternativu a žije z té neotřesitelné důvěry, že všechno je dobře tak, jak nás to předkové naučili – a jinak to být ani nemůže. Achéové mají své území a o svých vzdálených – a blízce příbuzných – sousedech vědí jen to, že jsou nepřátelé, „zlí Achéové“. Proto na jejich území nikdy nevkróčí. Naopak do jejich území se tlačí „běloši“, to jest paraguayští mišenci, kteří se tu usazují, mají polička, psy, dobytek. Krávu čili „krásné rohy“ a hlavně koně, „krásné zvíře“ indiáni bezmezně obdivují – a sem tam nějakého zkusí ulovit. Následuje trestná výprava se psy. Konečně v šedesátých letech se objeví místní člověk, který chce indiánům pomoci a zřídí pro ně stanici. Teprve u tohoto správce, kam se čím dál tím častěji uchylují pro potravu, se Achéové sejdou se svými nepřáteli. Kultura, která je oddělovala na život a na smrt, totiž už také přestává působit: mladá dívka se odmítne nechat tetovat, a kmen se s tím mlčky smíří. Ještě jednou se všichni Achéové sejdou slavit svátek medu, ale všichni už vědí, že je to naposledy.

Nádherné, i když trochu smutné čtení.

Jan Sokol

Mistr Zhuang: SEBRANÉ SPISY, přeložil Oldřich Král, Lásenice: Maxima, 2006

S dílem Mistra *Zhuanga* (v dřívějším, počeštělém přepisu *Čuanga*) se český čtenář mohl seznámit díky starším překladům profesora Krále, avšak teprve nyní je k dispozici úplný překlad všech textů připisovaných tomuto originálnímu čínskému mysliteli. Soubor sjednocuje texty různého stupně autenticity, z nichž ty nejautentičtější jsou shrnuty do tzv. „Vnitřních kapitol“, u kterých lze s největší pravděpodobností usuzovat na *Zhuangovo* autorství. Zbylé dvě části tzv. „Vnějších“ a „Různých kapitol“ představují ozvuky, parafráze a dále rozvíjené motivy inspirované tím „autentickým“ Mistrem *Zhuangem* a hlásící se k jeho myslitelskému odkazu. Jako ve všech svých překladech a výkladových pracích z posledních let, snaží se profesor Král i v tomto svém počínu o důsledné zavedení celosvětové normy přepisu čínských jmen a slov *pin-yin*, protože pokaždé argumentuje velice sugestivně a přesvědčivě: „Praktikováním dnes jediného legitimního zápisu čínských slov respektujeme čínskou kulturní identitu a současně stvrzujeme i kulturní identitu vlastní. Patří k české gramotnosti psát Shakespeara a nikoliv Šejkspír, psát Don Quijote de la Macha, nikoli Don Kichot de la Manča, Don Juan, nikoli Don Chuan. Považujeme to za samozřejmé minimum české literární vzdělanosti i za tu cenu, že ne všichni řeknou ta ‚cizí‘ slova vždycky správně. Z principu musí totéž platit i pro ty ‚exotické‘ jazyky, jež přešly na hláskové písmo, naši latinku. Setrvačné úlevy z gramotnosti jsou neomluvitelné.“ – Co

se však závěrečné věty týče, měl by se pan profesor zaměřit na své užívání interpunkce, které je v celém překladu naprosto frapantní až tristní, což v případě renomovaného filologa působí groteskně až trapně. Anebo to je snad další důkaz toho, co jsem napsal v jiné recenzi: že slavným profesorem projde téměř všechno.

Dílo Mistra *Zhuanga* se nikdy nestalo kodifikovanou naukou, jež by byla ideologií nějaké školy po způsobu konfucianů či moistů (dříve mohisté), anebo i samotných taoistů. *Přesto* (anebo *právě proto*?) se stalo trvalou a všudypřítomnou inspirací čínské imaginace a kreativity, nelze si bez něho představit klasickou čínskou poezii reprezentovanou nejznámější básníky *Du Fuem* (dříve Tu Fu), *Li Boem* (dříve Li Po), *Tao Yuanmingem* (dříve Tchao Yüan-ming), ale ani teoretické spisy k umění malby a kaligrafie. Otevřenost myšlenek se odrazilo i v otevření textového korpusu, který obsahuje texty parabolické, alegorické, didaktické, synkretické, ale i zcela banální, nebo naopak pozoruhodně „odborné“ (např. „jazykovědná“ kapitola XXVII *Paraboly*, str. 350–354) a obsahově zásadní, jako je např. závěrečná kapitola XXXIII *Podnebesí* (str. 407–417), jež přináší neocenitelný historický přehled (s výjimkou konfucianů) všech filosofických škol. Konfucianí nebyli do přehledu zahrnuti pravděpodobně proto, že téměř celý textový korpus je jednou velkou polemikou s učením Mistra *Kong Qiu* neboli Konfucia. Jím prosazované ideály humanity a spravedlnosti pranýřuje Mistr *Zhuang* a jím inspirovaní následovníci jako porušení a zvrácení přirozenosti – a to jak lidské, tak celkové. Oproti tomu „*zhuangovci*“ postulují princip tlumočený jako „nezasahování“, který se rovněž obje-

vuje v kanonické knize *Dao De Jing* od Starého Mistra *Laozi*. Ohled na neporušenost přirozenosti a uchování celistvosti, apel na spontaneitu, uvolněnost, otevřenost, ohebnost těla i ducha se prolíná celým textovým korpusem s téměř obsedantní vehemencí. Přičemž je pro západní metafyzickou antropologii vychovaného čtenáře nesmírně pozoruhodné sledovat, jakou roli zde hraje samotná tělesnost. Tělo a tělesnost se tu nepředstavuje jako pouhý komplement, či dokonce protiklad jakéhosi „ducha“, který je oproti tělesnosti preferovanou entitou lidské bytosti, nýbrž jako *samotná integrita* lidství, na které „*zhuan-govcům*“ nejvíce a nejspíše záleží, a která do sebe a v sobě zahrnuje i toho slavného „ducha“. Tělesné aspekty a metafory jsou užívány i s ohledem na samotný *ontologický* princip cesty-*dao*, na její *kosmologický* projev ve formě síly-*de* celého *podnebesí*, jako i na *eticko-antropologický* aspekt lidské přirozenosti, která je proto přirozeností tělesnou a „tělnotou“.

Pokud by se pro myšlení Mistra *Zhuang* musela nutně hledat nějaká srovnatelná paralela v tradici západního myšlení, byla by to *kombinace* Hérakleita, Spinozy, Nietzscheho a (tzv. „pozdního“) Heideggera. Blasfémie, kritičnost, nekompromisní upřímnost, nespoutaná otevřenost, jež si zamezuje jakékoliv definitivní zkonstatování myšlení do strnulého útvaru „nauky“ (což ovšem neplatí pro Spinozu), nezájem o čtenáře a jakoukoliv „srozumitelnost“, „přijatelnost“ a „korektnost“ – to jsou jen některé rysy *Zhuangova* textového korpusu, který si hleděl jen nikdy nekončící práce na své přirozenosti, jež není ničím jen lidským, příliš lidským. *Pracovat ustavičně na své přirozenosti* znamená, že si ji neusnadníme tím, že se spokojíme s nějakou

prefabrikovanou naukou (pro *Zhuang* to byla konkrétní hrozba Konfuciovy nauky; my můžeme doplnit všemožné psychologické, socio(bio)logické, antropologické, ekonomické, morální, náboženské a bůhví jaké ještě koncepty a projekty „lidskosti“ člověka), která nám jasně a exaktně stanovuje, co je a co není lidské, takže myšlení se takto lacině smíří a resignuje na svou činnost a potenci. Znamená to rovněž, že stran úvah o „aktuálnosti“, „akademičnosti“, „užitečnosti“ a „ prospěšnosti“ si budeme neustále hledět toho, na čem nejvíce záleží a co je neužitečné a bezdůvodné (tj. *svobodné!*) jako sám život. Protože práce na své přirozenosti: *právě to je sám život* – a nic mimo to.

Aleš Novák

Burt Feintuch (ed.): EIGHT WORDS FOR THE STUDY OF EXPRESSIVE CULTURE, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 2003

Používání základní odborné terminologie může v některých případech sklouznout do jakési „tiché dohody“, v jejímž rámci jsou pak některé termíny, byť často považované za problematické, běžně používány bez podpory jejich alespoň bazálního vysvětlení částí vědecké obce. Prezentovaná práce, kolektivní dílo osmi severoamerických folkloristů, editovaná Burtem Feintuchem (v letech 1990–1995 působícím jako editor *Journal of American Folklore*, v jehož čísle 430/1995 byla publikována raná verze většiny textů obsažených v recenzované práci), je pokusem, pokud se budeme držet výše uvedeně

metafory, nikoliv snad o úplnou likvidaci jistého typu takovéto tiché dohody, jako spíše o zvýšení její „hlasitosti“, počtu jejích účastníků, transparentnosti – jinými slovy o ujasnění vývoje, konceptualizace a používání několika takovýchto základních pojmů, „keywords“ v oboru současné folkloristiky.

Skupina, umění, text, žánr, performance, kontext, tradice, identita – termíny, s kterými pracuje většina folkloristických studií, ale které běžně používá i lingvistická a kulturní antropologie, *cultural studies*, či humanitní a sociální vědy pracující s texty obecně. Každému z těchto klíčových termínů je věnována jedna kapitola z pera osmi odborníků, jejichž specializace sahá od rozličných podob slovesné folkloristiky, ať už feministicky (Deborah A. Kapchan), afroamericky (Trudier Harris-Lopez) či na prostředí románskými jazyky mluvících komunit orientované (Dorothy Noyes), až k autorům zaměřeným na etnomuzikologii (Jeff Todd Titon), výzkum tradičních festivit (Roger D. Abrahams), tradiční materiální kulturu (Henry Glassie), či konceptem *folkli-fe* ovlivněnou muzeologickou prací (Mary Hufford). Celek práce, předsedou American Folklore Society Jackem Santinem takřka yankeevsky neskromně označena za „...one of the most significant books published in the field of folklore for decades...“ (s. 1 – a v kontextu úspěšnosti snahy o uspořádání terminologických diskuzí v koherentním textu takto označené bezesporu oprávněně), však daleko přesahuje výše zmíněné specializace autorů jednotlivých esejů. Výběr folkloristiky jako explanační disciplíny pro účely prezentované práce editora zdůvodňuje jednak více než stopadesátiletou zkušeností

této disciplíny s analýzou projevů expresivní kultury (většinou lokálních, nekanonických, „lidových“), jejím zaměřením na tradici – tedy kontinuitu kulturní kreativity, a v neposlední řadě implicitním kulturním relativismem této disciplíny (*“From long before it was fashionable, folklorists claimed that culture is plural...”* s. 3)). Hned na počátku je však nutné upozornit, že snaha editora práce rozhodně nesměřovala k vytvoření nějakého paradigmaticky, natožpak edukačně laděného „readeru“ či „handbooku“, dogmaticky vysvětlujícího základní pojmy disciplíny. Naopak – autoři všech osmi *esejů* prezentují velmi volně strukturované texty, zkoumající problematiku spjatou s daným termínem ze všech možných úhlů pohledu, a jasné definici vybraného pojmu se často záměrně vyhýbají. V každém z *esejů* je prostor věnován genezi dobového uchopení daného pojmu v intencích folkloristiky a příbuzných disciplín (s akcentem na kulturní a lingvistickou antropologii, sociologii, literární vědu a filozofii), přičemž formálním pojítkem celého díla – kromě *esejistické* formy všech textů – je pohyb všech úvah v aktuálním interdisciplinárním diskurzu výzkumů *expresivní kultury*, tedy americké „metadisciplíny“ zkoumající otázky tradiční kulturní antropologii (z podstaty jejího – v tomto případě omezujícího – konceptu holisticky pojaté abstrahované „kultury“) jen zřídka pokládáné, tedy jakým *konkrétním* způsobem jsou kulturní normy vyjadřovány *konkrétními* estetickými médii. Studia tohoto typu (je relevantní je označit za etnografií komunikace a performativními studii obecně ovlivněnou postfolkloristiku?) se slovy editora práce zaměřují na analýzu *expresivní kultury*, konkrétněji na problematiku